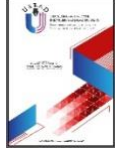

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi - International
Journal of Social Sciences Academy, Yıl 2, Year 2, Sayı 3, Issue 3,
Haziran 2020, June 2020.
e issn: 2687-2641

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN ORTADOĞU AĞIRLIKLI İSLAMCILIK POLİTİKASI

MIDDLE EAST WEIGHTED ISLAMISM POLICY OF MUSTAFA KEMAL PASA IN
THE PERIOD OF NATIONAL STRUGGLE

Bahri Oğuzhan DEMİREZEN

Yüksek Lisans Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Atatürk
İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Kayseri/Türkiye.

Master Student, Erciyes University, Institute of Social Sciences, Ataturk's
Principles and History of Turkish Revolution, Kayseri/Turkey.

oguz38demirezen@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-4749-8275

Makale bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 25 Şubat / 25 February

Kabul Tarihi / Date Accepted: 30 Mayıs / 30 May

Yayın Tarihi / Date Published: 25 Haziran / 25 June

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Demirezen, B. O. (2020). Milli
Mücadele Döneminde Mustafa Kemal Paşa'nın Ortadoğu Ağırlıklı İslamcılık
Politikası. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 2(3), 174-192.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Milli Mücadele Döneminde Mustafa Kemal Paşa'nın Türk ulusunu kurtarmak ve Misakımillî'yi gerçekleştirerek mücadeleyi başarıya ulaştırma yolunda cephe haricinde uyguladığı dâhice politikalardan biri olan İslamcılık politikası tarihte önemli bir yer tutmaktadır. Literatürde doğrudan bu konu ile ilgili fazla çalışmaya rastlanılmaması bu çalışmanın problemini oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı Mustafa Kemal Paşa'nın Ortadoğu coğrafyasına yönelik İslamcılık politikasını incelemektir. Çalışmada amaca ulaşmak için konu ile ilgili literatür değerlendirilmiş, ayrıca elde edilen dokümanlar ve kaynaklar analiz edilerek genel bir çıkarımda bulunulmuştur. Sonuç olarak Mustafa Kemal'in Ortadoğu'da uyguladığı İslamcılık politikasının kurtuluş savaşının seyrine olumlu bir etkide bulunduğu, emperyalist devletlerin çıkarlarını ise olumsuz etkilediği kanaatine ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmamızın sonucunda gelecek çalışmalara önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Paşa, İslamcılık, Milli Mücadele, Politika, Ortadoğu

Abstract: Islamism policy, which is one of the policies implemented by Mustafa Kemal Pasha in order to save the Turkish nation and succeeding the struggle by realizing Misakımillî, has an important place in the history during the National Struggle Period. The fact that there is not much study on this subject directly in the literature creates the problem of this study. In this context, the aim of the study is to examine Mustafa Kemal Pasha's policy of Islamism towards the Middle East geography. In order to reach the aim in the study, the relevant literature has been evaluated, besides a general inference was made by analyzing the documents and resources obtained. As a result, it was concluded that the Islamism policy implemented by Mustafa Kemal in the Middle East had a positive effect on the course of the liberation war and negatively affected the interests of the imperialist states. Furthermore, suggestions were made for future studies as a result of the research.

Keywords: Mustafa Kemal Pasha, Pan-Islamism, National Struggle, Policy, Middle East

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde devletin dağılmasını engellemek ve ülke bütünlüğünü sağlamak amacıyla ortaya İslamcılık, Osmanlıcılık, Türkçülük, Batıcılık gibi bazı fikirler atılmıştır. Bu fikirlerin birkaç tanesi, belli dönemlerde kendini göstermiş ve bunların bazıları ortaya attığı tezleri çürüten olaylar neticesinde ortadan kalkmış, bazıları ise varlığını devam ettirmiştir. Örneğin; Osmanlıcılık düşüncesi bir dönem etkili olmuş fakat Balkan savaşının başlaması ve ardından gerçekleşen olaylar bu fikir akımının ortaya attığı tezi çürütmüştür. Yine

diğer bazı fikir akımları o dönem için geçerliliğini yitirse de ilerleyen zamanlarda yer yer kullanılmıştır.

Bu çalışmada yukarıda bahsedilen dönemleri bizzat yaşamış olan ileri görüşlü ve tarihten ders çıkarmasını bilen Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadeleyi başarıya ulaştırmak hususunda izlemiş olduğu dâhice politikalarından sadece birisi olan İslamcılık politikası üzerinde durulmaktadır.

İslamcılık politikasının uygulanışını bazı kaynaklarda II. Abdülhamid Han dönemine dayandıranların yanında, Osmanlı Devleti'nde daha önceki dönemlerde de uygulandığını ifade eden görüşler vardır (Hülagü, 2008: 11-12). Abdülhamid Han kendi döneminde emperyalist ülkelerin etki alanını sınırlandırmak, özellikle Müslüman nüfusun yoğun olduğu (Hindistan, Mısır gibi) yerlerde ve gerek te Osmanlı coğrafyasında sömürgeci ülkelerin emellerine karşı hilafet makamını ve Pan-İslamizm politikasını caydırıcı olarak kullanmaya çalışmıştır (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Meclis-i Vükela, Nr: 23/104). Bu siyaset bazı zamanlar bazı yerlerde olumlu sonuçlar vermiş bazen de etkisini yitirmiş ve pek bir sonuç elde edilememiştir. Örneğin I. Dünya Savaşında ilan edilen Cihad-ı Ekber çağrısı çeşitli sosyal, siyasi ve ekonomik sebeplerden dolayı pek fazla etki göstermemiş yer yer Teşkilat-ı Mahsusa'nın ve Osmanlının bu gücünden yararlanmak isteyen Almanların propaganda faaliyetleriyle ancak sınırlı alanda karşılık bulmuştur (Hülagü, 2008: 63-64).

Kısacası halifenin çağrısı İslam dünyasında geniş yankı bulamamış ve bu makam önemini gitgide yitirmeye başlamıştır. Abdülhamid Han döneminde olduğu gibi İttihat ve Terakki yönetimi devrinde de bu politika izlenmeye devam edilmiştir. Türkçülüğün yanında İttihad-ı İslam siyaseti bir arada izlenmiş bu yolla savaşta topyekûn bir birlik ve destek bularak Türk ve İslam dünyası uyandırılmaya çalışılmış fakat yukarıda kısaca ifade edilen çeşitli sebeplerden dolayı savaşın seyir ve sonucunu her yerde etkileyecek bir netice elde edilememiştir (BOA, DN: 47/98).

Yukarıda ifade edilen bu devirleri bizzat yaşamış, hatta bir asker olarak içinde bulunmuş olan Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadeleyi başarıya ulaştırmak için bu politikayı nasıl dâhice ve etkili bir şekilde kullandığı söylenebilir. Gerek askeri gerekse siyasi ve diplomatik çalışmalarından ve savaş ortamında gösterdiği devlet adamlığı da bu çalışmada incelenmektedir.

Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadele döneminde İslamcılık Politikasını işgalci ülkeler açısından stratejik, sömürge yolları üzerinde olan Ortadoğu'da yoğunlaştırmıştır. M. Kemal, bu siyaseti uygularken, içinde bulunulan şartlara ve realiteye uygun bir biçimde adımlar atmış, Müslüman ülke ve toplumlara mevcut şartlar içerisinde, stratejik olarak adım adım uygulamıştır. Paşa'nın bu izlediği bu siyaset karşımıza askeri, diplomatik, propaganda ve politik faaliyetler olarak çıkmaktadır. Stratejik bir hamle olarak Mustafa Kemal Paşa'nın izlediği bu politika halkının çok büyük bir çoğunluğu Müslüman olan Ortadoğu'nun işgal edilerek Anadolu'nun işgali için emperyalist ülkelerin bir ikmal noktası olması açısından bu bölgede daha yoğun olmuştur. Suriye'de Fransızların, Irak'ta ise İngilizlerin konuşlanması buralara yönelik atılacak adımların daha çeşitli olmasına ve daha yoğun olmasına neden olmuştur. Ayrıca bu bölgenin işgalci devletlerin Doğu Asya'daki sömürge yolları üzerinde olması da bunda etkilidir.

Mustafa Kemal Paşa, bu mevcut durumu iyi analiz etmiş ve düşmana burada vurulacak olan bir darbe kurtuluş savaşının seyrine etki ederek düşmanın yurttan atılmasını kolaylaştıracak bir adım olarak görmüştür. Mevcut şartlar içinde bunun yapmanın en mümkün yolunun ise bölgedeki Müslümanlarla irtibata geçerek işgalcilere karşı direniş gücü oluşturmak olacağını düşünmüştür. Bu düşünce doğrultusunda özellikle Suriye ve Irak'ta direniş cemiyetleri, propaganda faaliyetleri ve ayaklanmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Senusi tarikatının nüfuzu da yine bu bölgede etkili bir unsur olarak kullanılmıştır.

Hilafet makamının manevi gücü de yine bu politika doğrultusunda Türkistan'da ve Doğu Asya Müslümanlarının desteğini elde etmek için kullanılmıştır. Hindistan, İngiltere'nin önemli bir sömürgesi olması açısından stratejik bir öneme sahipti. Bunu çok iyi bilen Mustafa Kemal Paşa burada İngiltere aleyhine çıkacak bir bağımsızlık mücadelesinin milli mücadelenin başarıya ulaşmasında etkili olacağını düşünmüş, ayrıca İslam dünyasında önemli bir yeri olan Hint Hilafet Komitesi'nin de gücünden yararlanmak istemiştir.

Kısacası İslamcılık politikası ile İslam dünyasının desteğini alarak, dikkatlerini milli mücadele ve hilafetin merkezine çekerek maddi ve manevi desteklerini almak, ayrıca işgalci devletlerin kaynaklarına sekte vurarak kurtuluş savaşını başarıya ulaştırmak amaçlanmıştır. Emperyalist güçlerin bu bölgelerde tutunmalarını engellemekle birlikte sömürgelere bağımsızlık mücadelesi örnek olmuştur. Elde edilen

kaynaklar ışığında M. Kemal Paşa'nın bu Müslüman ülkelere yönelik faaliyetleri ayrı ayrı incelenecektir.

1. MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE YÜRÜTÜLEN İSLAMCI POLİTİKA

Yukarıda da bahsedildiği gibi İslamcılık politikası hedeflenen siyasi veya askeri sonuçlara başarıyla ulaşmak için bir araç olarak kullanılmış ve dini unsurlardan yararlanılmıştır. Mustafa Kemal Paşa'da Milli Mücadele yıllarında gerek yurt içindeki faaliyetlerinde gerekte yurtdışındaki Müslümanlarla diplomatik ilişkilerde İslamcılık politikasına başvurmuştur. M. Kemal hedeflediği noktaya gelene kadar her politikayı ve faaliyeti çok iyi bir zamanlama ile kullanan dâhi bir liderdir. Milli Mücadelenin hazırlık evresinde Türk milletini fikren hazır hale getirmek için izlediği politikalar içinde, Türk Kurtuluş Savaşının haklılığını dünyaya ilan etmek için izlediği politikalar içinde de İslamcılık politikasını görmemiz mümkündür.

Mustafa Kemal Paşa Misak-ı Milliye gerçekleştirme ülküsünü temel olarak cephede verilen mücadele kadar, masada verilen mücadeleye de önem vermiştir. Anadolu'da başlayan ve Batı'nın emperyalizmine karşı bir başkaldırı hareketi teşkil eden bu hareket sömürgeci ülkelerin işgaline uğramış, sömürülen İslam halklarının desteğini alarak hem onlara örnek olma noktasında batılı emperyalistleri tedirgin etmek bunun yanında Kurtuluş mücadelemizin haklılığını tüm dünyaya duyurmak için İslamcılık politikasından ve dini unsurlardan yararlanmıştır (Sarıay, 2000: 857-886). Milli mücadele döneminde işgalci güçleri besleyen en önemli kaynaklardan birinin sömürgeleri altında bulunan ülkeler olduğu bilinmektedir. İşgal kuvvetlerinin sömürgelerine giden yol ise Ortadoğu coğrafyasından geçmekle birlikte, Hindistan gibi Müslümanların yoğun olduğu ülkeler bu sömürgelerdendir. Mustafa Kemal Paşa bu durumu çok iyi bir şekilde değerlendirmek istemiş ve işgalci ülkeleri zor durumda bırakmak için Müslüman halk ve ülkelere yönelik olarak İslamcılık politikasına başvurmuştur.

Fakat Mustafa Kemal Paşa bu politikaları izlerken gerçekçiliğe aykırı davranmamış şartlar ve imkanlar nispetinde hareket etmiştir. Örneğin İngilizlerin İstanbul Yüksek Komiseri H. Rumbold'un düşüncesi Mustafa Kemal'in Osmanlı'da bir kahraman olarak görülen Fahrettin Paşa'nın Medine müdafaası gibi faaliyetlerini propaganda aracı olarak kullanacağını böylece özellikle Asya'daki Müslümanları tek bir çatı

altında toplayarak direnişe katacağı yönündeydi. Fakat, Fahrettin Paşa Kabil büyükelçisi olarak görevlendirilmişti ve Atatürk, Amanullah Han ile temaslarda bulunmaktaydı ayrıca Moskova'da bir sözleşmede imzalanmıştı (Yılmaz, 2010: 161). Fakat Mustafa Kemal Paşa'nın politikası içinde böyle bir düşünce yoktu (Doğan, 2006: 50). Çünkü Paşa daha önce 1. Dünya Savaşı yıllarında bu girişimin sonuçsuz kaldığına şahit olmuş mevcut durum ve şartlar altında böyle bir şeyin gerçekleşmesinin mümkün olmayacağını şu şekilde ifade etmiştir:

“Efendiler! Panislamizm’i ben söyle anlıyorum: Bizim milletimiz ve onu temsil eden hükümetimiz tabi olarak dünya yüzünde mevcut bütün dindaşlarımızın mesut ve müreffeh olmasını isteriz. Dindarlarımızın değişik çevrelerde vücuda getirmiş oldukları Toplumların bağımsız olarak yaşamalarını ister ve bununla da yüksek bir zevk ve mutluluk duyarız. Bütün Müslümanların İslam dünyasının refah ve mutluluğu kendi refah ve mutluluğumuz kadar kıymetlidir! Ve bununla çok ilgilimiz. Ve bütün onların dahi aynı şekilde bizim mutluluğumuzla ilgili olduklarına şahidiz. Ve bu her gün meydandadır. Fakat Efendiler! Bu toplumların büyük bir imparatorluk halinde bir noktadan sevk ve idaresini düşünmek istiyorsak bu bir hayaldir! İlme, mantığa, fenne aykırı bir şeydir!” (Borak, 1998: 134).

Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi Mustafa Kemal Paşa, atacağı her adımı realiteye uygun şekilde ve uygun şartlara göre planlamaktadır. Yukarıda da bahsedildiği gibi tüm Müslümanları tek bir çatı altında toplayarak topyekûn bir mücadele fikrini gerçekliğe aykırı bulmuş, bu düşünceyi fikri ve politik manada uygulamaya çalışmıştır. Bunu yaparken çalışmanın ilerleyen bölümlerinde de bahsedildiği gibi Hindistan ve Afganistan da dahil olmak üzere Ortadoğu ülkelerine yönelik ayrı ayrı faaliyetlerde bulunmuştur.

Mustafa Kemal Paşa'nın faaliyetleri, İngilizleri telaşlandırmaya yetmişti zira İngiliz istihbaratı Anadolu'daki Milli Mücadele hareketini yakından takip ediyor ve sürekli raporlar yazıyordu. Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadeleye halkı fikri olarak hazırlamak ve onları mücadele konusunda bilinçlendirerek halk destekli bir hareket başlatmak amacıyla yurt içinde izlediği bazı politikaları da İslamcılık siyasetine dâhil edilebilir. Zira M. Kemal Paşa, mücadeleyi başarıya ulaştırmak yolunda dini unsurlara çeşitli yerlerde, faaliyetlerde ve topluluklarda başvurmuştur. Nitekim bunlar içerisinde beyannameler yayınlamak, gazeteler çıkarmak, çeşitli propaganda faaliyetleri

yürütmek, kongreler düzenleyerek cemiyetler kurmak ve kanaat önderleri, din adamları vb. unsurlara başvurmak gibi faaliyetler vardır (Hülagü, 2008: 74). Bu tür faaliyetler ve araçlar sadece yurt içinde Türk halkına yönelik değil aynı zamanda dünyanın diğer yerlerindeki Müslüman halklar ve ülkelere yönelik olarak da kullanılmıştır (Hülagü, 2008: 74). Dolayısıyla İslamcılık siyaseti doğrultusunda iki kulvarda bir çalışma, bir politika izlenmiş bu yolla Misak-ı Milliye yönelik mücadelenin başarıya ulaştırılmasının kolaylaştırılması sağlanmak istenmiştir. M. Kemal Paşa bu yolla cephede olduğu gibi diplomatik ve siyasal alana da mücadeleyi yansıtmıştır.

Metin Hülagü'nün İngiliz resmi kayıt ofisinden ulaştığı bilgilere dayanarak ifade ettiğine göre; Yürütülen bu politika neticesinde özellikle Ortadoğu'da Suriye ve Irak gibi bölgelerde işgal kuvvetlerine karşı bir direniş ve karşı koyma tavrı oluşmuştur. Diğer yandan Afganistan, Türkistan ve Hindistan Müslümanları, Türk Milli Mücadelesine açıktan destek vermekte, Mustafa Kemal Paşa'da bu İslam ülkeleri ile yakın ilişkiler kurmaya çalışarak Batı emperyalizmine karşı topyekûn bir mücadele ve İslam halkları dayanışması oluşturmak istendiği belirtilmiştir (Hülagü, 2008: 66). Mezkûr Müslüman ülkeler bu desteklerini propaganda, maddi yardım, kamuoyu oluşturma ve manevi destek şeklinde vermişlerdir. Ayrıca Suriye ve Irak'ta bu tür desteklerin yanında bazı cemiyetler kurularak emperyalist işgal kuvvetlerine karşı direniş hareketleri oluşturma ve mücadele etme faaliyetleri de gündeme gelmiştir. Mustafa Kemal Paşa da bu tür faaliyetleri destekleyici hamlelerde bulunmuş, bu ülke ve topluluklarla ilişkiler kurularak işgal kuvvetlerini yıpratmak istemiştir.

1 Ağustos 1919 tarihli New York Times gazetesinin haberinde (Ek 1.) Anadolu'da Kemal Paşa'nın önderlik ettiği bir kalkınma hareketinin, müttefik devletlere karşı saldırma olasılığından ve İran'ında Türklere destek vereceğinden bahsedilmiştir (The New York Times, 1 Ağustos 1919). Yine Hindistanlı Müslümanlar Milli Mücadeleye maddi ve manevi destekte buldukları gibi Türkiye'nin kurtuluşu ve kuruluşunu İslam âleminin kurtuluşu olarak görmüşler, Milli mücadelenin başarıya ulaşmasını coşku ve sevinçle karşılamışlardır (Malkoç, 2016: 113). Buradan hareketle M. Kemal Paşa'nın izlediği bu siyaset başarılı bir neticeye ulaşmış, Türk kurtuluş savaşını başarıya ulaştırdığı gibi özellikle Müslüman olan diğer halkları ve ülkelere de bağımsızlıklarını elde etme yolunda örnek teşkil etmiştir. New York Times'ın haberinde

bahsettiği gelişmeler de bu politika ve faaliyetlerin başarılı bir şekilde sürdürüldüğünü ve neticeye ulaştığını da destekler niteliktedir.

Emperyalizmin Anadolu'yu istila etmesine karşı yurdu kurtararak Misakımillî'yi gerçekleştirmek ve bu yolda özellikle Müslüman olan diğer devletlerin ve milletlerin desteğini alarak, aynı zamanda onlara da örnek olarak emperyalistleri endişeye sevk etmek gayesi daha öncede ifade edilmişti. Bu konuda İslam ülkeleri ile münasebetleri ve iş birliğini arttırmak amacıyla Müslüman devletler arasında "Cemiyet-i Akvam" benzeri bir "İslam Birleşmiş Milletleri" oluşturma girişimi olduğu iddia edilir (Hülagü, 2008: 66). Yine bu dönemde Hindistan, Rusya ve Türkistan'daki Müslümanlarla ilişkilerde kurulmuş, Ortadoğu'daki Müslümanlar ile olan ilişkiler artarak devam etmiştir. Burada bahsedilen "İslam Birleşmiş Milletleri" adıyla planlanan cemiyet daha öncede zikredildiği gibi tek bir çatı altında birleşik bir devlet kurma şeklinde değil gerçekçi bir şekilde iş birliği ve destek amaçlı planlandığı anlaşılmaktadır.

1.1. Mustafa Kemal Paşa'nın İslamcılık Siyaseti Doğrultusunda Ortadoğu İslam Devletleri ile İlişkiler

I. Dünya savaşında Osmanlı Devleti'ne isyan ederek bağımsızlık hayalleri kuran Araplar savaşın sonunda özellikle İngilizler ve Fransızların emperyalist emellerinin aracı olduklarını ve bağımsızlık hayallerinin suya düştüğünü anlamıştır. Zira bu dönemde emperyalist devletlere cephe alarak Türkiye'yi ve kurtuluş mücadelemizi bir umut kaynağı olarak görmüşlerdir. Bu durumda Araplar arasında Türkiye önderliğinde bir direniş fikri oluşmuş ve Türk-Arap yakınlaşması meydana gelmiştir (Yeşilbursa, 2019: 6-7). Mustafa Kemal Paşa Milli Mücadelenin başarısı açısından ve daha sonrasında oluşabilecek durum için Doğunun ve Ortadoğu'nun kurtulmasının ne kadar önemli olduğunu, bunun olması için de Müslüman halklarla ilişkiler kurulması ve iş birliği yapılmasının önemini çok iyi biliyordu. Bu nedenle özellikle emperyalist ülkeler açısından da stratejik önem taşıyan Ortadoğu ülkeleriyle (Irak, Suriye ve Mısır) temas kurarak, iş birliği içinde İngiliz ve Fransız emperyalizmine karşı teşkilatlanmalarını ve direniş oluşturmalarını istemiş bu konuda maddi yardımda da bulunabileceğini ifade etmiştir (Yeşilbursa, 2019:7). İngiltere ve Fransa'nın hem bir üs hem de sömürge yollarına giden bir stratejik nokta olarak bu bölgelere önem verdiğini göz önünde bulundurursak Mustafa Kemal Paşa'nın bu siyasetini daha iyi anlamak mümkündür. Paşa'nın savaş şartları içinde Ortadoğu'daki bu direniş hareketlerine maddi destek verebileceğini

ifade etmesi, bölgeye ve oradaki direniş hareketinin işgalcileri yıpratarak savaşın seyrini etkileyebilecek öneme sahip olması bakımından iyi bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca Sykes-Picot anlaşmasına göre paylaşılan topraklara ve Suriye İtilafnâmesine bakılırsa, Fransızların Suriye'de yaşayan Müslüman Araplarla Anadolu'daki Türkler arasında bağlantıyı kesmek için Kilikya diye tabir edilen Çukurova bölgesinde bir tampon bölge oluşturma çabalarını (Hatipoğlu, 2015: 25-27) Mustafa Kemal Paşa'nın bu politikasına engel olmak amaçlı olduğu sonucuna varmak mümkündür. M. Kemal'in bu bölgeye yönelik faaliyetlerini İngiliz istihbarat birimlerinin sürekli raporladığı daha önce ifade edilmişti. Paşa'nın buraya yönelik attığı adımlar işgalci devletleri özellikle kaynak bakımından tehlikeye sokabilir aynı zamanda Anadolu'nun işgalini de bir hayli zorlaştırabilirdi. İngiltere ve Fransa, Ortadoğu'yu elde tutmak için planladıkları bu tampon bölge ile Anadolu'daki Türk direniş hareketiyle Ortadoğu'da ki Müslüman toplulukların iletişimini kesmek zorundaydı.

Mustafa Kemal Paşa'nın İslamcılık politikasında yararlandığı bir diğer etken ise hilafet makamıdır. Gerek Ortadoğu gerek diğer Müslüman ülkelerle, özellikle Hindistan gibi ülkelerle ilişkiler, Hilafet makamına karşı Anadolu'daki Milli Mücadele kadrosunun tavrı ile doğrudan ilgilidir. Mustafa Kemal Paşa başında beri hilafeti kaldırmak düşüncesinde olsa da Müslüman toplumlar ve ülkelerle olan ilişkiler ve Milli Mücadelenin başarısının selameti açısından bu tutumunu çok fazla sezdirmemiş uyguladığı siyaset doğrultusunda tutum takınmıştı. Çünkü her ne olursa olsun özellikle Asya'daki Müslümanlar halifeye derin bir ruhaniyet nazarında bakıyordu (Yeşilbursa, 2019: 9). Paşa, hilafet makamını ilderde kaldırmayı düşünse de iç şartların olgunlaşmasını beklediği gibi özellikle İslam ülkeleri ile olan dış ilişkilerde, Ortadoğu ve Hindistan da dahil olmak üzere Müslüman toplulukları harekete geçirerek işgalcileri köşeye sıkıştırmak için hilafetin manevi gücünden yararlanmıştı.

Türklerin bu politika ve faaliyetleri, Müslüman milletlerin emperyalizme başkaldırması tehlikesini doğuracağını ve Türklerinde bunun öncüsü konumuna geleceğinden endişe eden Fransızlar ve İngiltere Doğuda özellikle Asya'da bir İslam İhtilalinin meydana gelmesi korkusuna kapılmışlardır (M. Yılmaz, 2015: 7). M. Kemal'in bu bahsedilen coğrafyalara yönelik faaliyetleri, işgalci güçleri endişeye sevk etmiş ve sömürgelerini kaybetme korkusuna kapılmışlardır.

Özellikle Doğu Asya'daki sömürgeleri konusunda endişeye düşmüşlerdir. Buradan hareketle M. Kemal Paşa'nın sadece Anadolu'da değil diğer Müslüman coğrafyalarda da işgalcileri uğraştırdığı, buralarda yaşayan halklar üzerinde İstiklal mücadelesi noktasında örnek olduğunu ifade etmek mümkündür.

1.2. Suriye'ye Yönelik Politika ve Propaganda Faaliyetleri

İngiltere'nin Suriye İtilafnâmesince Suriye topraklarını Fransızlara bırakması daha önce İngilizlerle iş birliği yapan ve bağımsız bir devlet hülyasına kapılan Şerif Hüseyin'in anlaşmasına ters düşerken Faysal'ın da bu hayallerini suya düşürmüş dolayısıyla İngiltere ile arası açılmıştır. Hatta Fransız birliklerinin buraya gelmesini engellemek için tedbirler alınmış İngiltere'nin çekildiği yerlere hâkim olmak için Faysal'ın birlikleri yerleşmeye çalışmıştır. Mustafa Kemal Paşa ise hem yakınlık hem tarihi bağlar hem de Müslüman kimliğe sahip olan ayrıca bazı bölgelerde hatırı sayılır Türk nüfusuna sahip Suriye'de halk ile temas halindedir. Bu olaylar sonucunda Faysal'ın Kemal Paşa ile irtibata geçtiği bazı kaynaklarda ifade edilmekle birlikte büyük bir olasılıktır. Faysal'ın bu girişimi neticesinde Mustafa Kemal Paşa Fransızlara karşı halk ile irtibat halindeyken artık bölgedeki siyasi yapı ve idare ile de ilişkiler kurması Fransızlar aleyhine gelişen bir durumdur. Zaten birçok şehirde Türk yanlılığı ve nüfuzu açıkça kendini gösterirken böyle bir gelişmenin de olması Fransa'yı tamamen tedirgin etmiştir. Hatta Mustafa Kemal Paşa Fransa'yı Halep ile tehdit etmiş baharda Halep'e bir harekât içerisine girebileceğini söylemiştir (Hülagü, 1999: 905).

Mustafa Kemal Paşa Arap kanaat önderlerine mektuplar yazmış ve İslam aleminin birliğinin sağlanması için iş birliği yapmak gerektiğini vurgulamıştır. 1919'da Irak Meşayihinden Uceymi Sadun'a gönderdiği mektupta; "Ümmet-i Muhammed'in hürriyet ve İstiklâlî için mücadele ve mücadele etmek bizler için farzdır" ifadesini kullanmıştır (Umar, 2010: 447). Yine Mustafa Kemal Paşa Yunanlılara karşı kazanılan zaferlerden sonra Şam müftüsüne telgraf çekerek mevlit okunmasını ve Türk askerleri için dua edilmesini istemiş ve Şam'da mevlit okutulmuştur. Halk bu haberi coşkuyla karşılamış Mustafa Kemal Paşa'ya İslam'ın kılıcı (Seyfü-l İslam) unvanı verilmiştir (Hülagü, 1999: 905). Buna bakarak da M. Kemal Paşa'nın izlediği siyaseti ne kadar etkili ve dâhice kullandığını görmek mümkündür. Paşa'nın çizdiği bu mücadeleciler lider profili burada yaşayan Müslümanlar üzerinde önemli bir etki yaratmış ve onu Türkiye'nin olduğu gibi İslam dünyasının da

kurtarıcısı olarak görmelerini sağlamıştır. Ayrıca bu manevi destek milli mücadelede Türk askerlerine moral kaynağı olması ve psikolojik açıdan olumlu bir etki yapması hasebiyle önem arz etmektedir.

Suriye civarında etkili olan bir başka unsur ise burada kurulan Türk yanlısı bazı cemiyetlerdir. Örneğin İstikbal (Halep'te), Yakın Doğu Cemiyeti ve Ankara, Mısır ve Şam gibi başkentlerde şubeleri bulunan İslam Cemiyetidir (Hülagü, 1999: 906). Yine Metin Hülagü'nün ulaştığı İngiliz arşiv belgelerine göre Mustafa Kemal Paşa Suriye'ye halkı ayaklandırmak ve işgalcilere karşı direnişe geçirmek subaylar göndermiştir. Gerek coğrafi yakınlığından dolayı gerekte diğer tarihi bağlar ve Türk nüfus ve nüfuzundan dolayı Suriye'ye yönelik propaganda faaliyeti Milli Mücadele yıllarında yoğun şekilde devam etmiş propaganda afişleri Suriye sokaklarında görülmüştür. Bu afişlerde Şeyh Senusi, Mustafa Kemal Paşa ve Selahaddin Eyyubi Kur'an-ı Kerim ile resmedilmiş ve çeşitli ayetlerle donatılmıştır (Hülagü, 1999: 907). Suriye bölgesi Anadolu'ya yakınlığı bakımından önemli bir konumda olmasının yanında Fransız ve İngiliz kuvvetlerinin hareket ve ikmal bakımından da önem verdiği bir bölgedir. Paşa, buradaki propaganda faaliyetlerine destek vermiş, hatta yukarıda da iddia edildiği gibi bir fiili direniş hareketi için subaylar göndermiştir. Böylece işgalcilerin Anadolu'ya ilerleyişine sekte vurmaya ve düşmanı bu bölgede uğraştırmayı amaçladığını söylemek mümkündür.

1.3. Libya ve Senusiler ile İlişkiler

Libya'nın Milli Mücadeleye destek vermesi Şeyh Ahmet Senusi'nin öncülük etmesiyle olmuştur. Senusiler Mekke'de başlayıp Fas'tan Yemene kadar geniş bir alanda faaliyet gösteren bir tarikatın adıdır (Kavas, 2009: 85). Şeyh Ahmet Senusi, Mustafa Kemal Paşa'ya Milli Mücadelede destek olabileceğini ve hizmet edeceğini bildirmiş Kemal Paşa'da bunu olumlu karşılamış ve Şeyh Ahmet Senusi'yi emperyalist devletlere karşı halkın dini duygularını canlandırarak direnişe geçirme konusunda görevlendirmiştir (Hülagü, 2008: 859). Türkler ile Senusilerin ilişkisi Trablusgarp Savaşı ve Şehit Enver Paşa'nın faaliyetleriyle artmış vatanperver Türk subayları Senusileri'de örgütleyerek İtalyanlara karşı Trablusgarp'ı savunmuşlardır. Trablusgarp savaşında Mustafa Kemal Paşa'da bizzat yer almıştır (Mutlu, 2019: 55).

Senusiler Trablusgarp savaşında Enver Paşa'dan ve Mustafa Kemal'den eğitimler almış, 1. Dünya Savaşında Mısırdaki bulunan

İngilizler üzerine saldırılar gerçekleştirmiş Sultan Vahdettin'in tahta geçişinde kılıç kuşanma merasimine Şeyh Ahmed Senusi'de katılmıştır. Fakat Vahdettin'in İtilaf Devletleri karşısındaki tavrından dolayı ondan uzaklaşmış Milli Mücadeleye çeşitli yönlerden destekleri olmuştur (Azamat, 2009: 527). Senusiliğe bağlı 40 milyona yakın Müslümanın bulunması (Mutlu, 2019: 56), Milli Mücadeleye olan destek bakımından da önemli bir faktördür. 1920 yılında Şeyh Senusi Ankara'ya gelmiş Mustafa Kemal Paşa tarafından davet edilerek ağırlanmıştır. Mustafa Kemal Paşa Şeyh Senusi hakkında işgal altında yetişen önemli bir alim nitelemesi yaparak, Senusiliğin bir tarikattan öte Müslümanları aydınlatan bir teşkilat olduğunu verdiği ziyafette ifade etmiştir (Mutlu, 2019: 60).

Şeyh Senusi geniş bir nüfuza sahip olmasından dolayı Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği telgraflar gazetelerde yayınlanmıştır. Senusi, bu telgraflarda Mustafa Kemal Paşa'ya ve Türk Ordusuna övgülerde bulunmuş, Müslümanları bu mücadeleye destek vermeye davet etmiş Türk ordusunu İslam'ın son ordusu olarak nitelemiştir ve bunlar Hâkimiyet-i Milliye Gazetesinde yayınlanmıştır (Mutlu, 2019: 60). Bir tarikat olarak Ortadoğu coğrafyasında çok geniş bir nüfuza sahip olan Senusiler'in desteğinin alınması, Mustafa Kemal Paşa'nın İslamcılık politikasına çok büyük katkı sunmuştur. Daha önce ifade edildiği gibi Ortadoğu'da milyonlarca Müslümana nüfuz eden bu tarikatın desteği ve Şeyh Senusi'nin Anadolu'da faaliyetlerde bulunması, buradaki Müslümanlarda Türklerin İslamiyet'in kurtarıcısı olduğu fikrinin tekrar canlanmasında ve hilafet makamının işgalden kurtarılması gerektiği düşüncesinin meydana gelmesinde çok önemli bir etken olmuştur.

1.4. İran ve Irak ile Münasebetler

Türkiye'nin 1920 yılında Yunanlılarla savaşı sırasında Hindistan Müslümanları ile Ankara arasındaki sıcak ilişkiler ve destekleyici tutum diğer Müslüman ülke ve toplumları da etkilemiştir. Afganistan'da ve o bölgede Türkiye'nin İngiliz çıkarlarına sekte vurmak ve engelleme şeklindeki politikasına İran çekimser yaklaşmıştır (Erdal, 2012: 78). Hatta Ankara'nın ilişkileri geliştirmeye yönelik adımlar atmasına karşın İran tutumunu değiştirmemiş İngiliz emperyalizmine karşı Moskova-Kabil ve Tahran hattında bir cephe oluşturulmasına yönelik ikili anlaşmalar sadece Türkiye ve İran arasında yapılamamıştır (Erdal, 2012: 79). Buna rağmen Türkiye, İran ile ilişkileri istediği biçimde kuramasa da ilişkileri koparmak ya da gerginleştirmek yerine ortak bir nokta olarak İslam dünyasının karşısındaki düşmanları

göstermeye çalışmıştır. Bahsedildiği gibi Arap dünyasıyla olan ilişkilere nazaran Türk-İran ilişkileri daha ölçülü ve itidalli olmuş, dengeli bir politika seyri hâkim olmuştur.

İngiliz işgali altında olan Irak'ta ise bir manda yönetimi kurulmuş Kerkük, Musul işgal edilmişti. Misakımilli kararlarına aykırı olan bu durum Anadolu'da tepki ile karşılanmıştır. 1920 yılında Irak'ta İngilizler aleyhine manda yönetimine karşı bir ayaklanma hareketi başlamış ve bu hareketi Mustafa Kemal Paşa'nın yaptırdığı iddiaları İngilizler tarafından sürekli dillendirilmeye başlanmıştır (Kasalak, 2007: 189). Irak'ta başlayan bu hareket Mustafa Kemal'in emperyalist ülkelere karşı Müslüman toplumlara harekete geçiren İslamcılık politikasına bir diğer örnektir. M. Kemal, Suriye'de Fransızlara karşı yürütülen faaliyetlerin bir benzeri Irak'ta İngilizlere karşı yürütmüştür. Zira Fransa ile İngiltere, Suriye itirafnamesince işgal ettikleri toprakları tabiri caizse değiş tokuş etmişlerdir. Petrol bölgesi olan Irak; İngiltere'ye, Suriye ise Fransa'ya kalmıştır. Irak'ta da tıpkı Suriye'deki gelişmelere benzer direniş hareketleri desteklenmiş ve propaganda faaliyetleri ile İngiltere'yi zor durumda bırakmak istenmiştir.

İngilizlerin iddialarına göre Mustafa Kemal, (Kemalistler) Irak'ta başlayan ayaklanma hareketlerini maddi yönden desteklediği gibi askeri yardımda da bulunmuştur. Yine İngilizlerin (Arnold Wilson) ifade ettiğine göre Türkler, 7 bin altın göndermiş ayrıca Irak'ta milli bir şuur uyandırma amacıyla ajanlar görevlendirmiştir (Kasalak, 2007: 189). Fakat bu konuda çeşitli kaynaklarda böyle bir yardım ve faaliyetin olmadığını ifade edildiği gibi, kaynaklar arasında çelişkilerin olduğunu da ifade etmek gerekir. Yalnız maddi yardım olmasa dahi Suriye'de ki propaganda faaliyetlerine bakarak manevi bir yardım ve propagandanın olduğunu söylemek mümkündür. Misakımilli göz önüne alındığında özellikle Musul, Kerkük gibi tarihi ve gönül bağlarımızın olduğu bu bölge unutulmamıştır (Kasalak, 2007: 189-190). Zira Milli Mücadele yıllarında içinde bulunulan imkânsızlıklar dâhilinde böyle maddi bir yardımın olması da pek mümkün gözükmemekle beraber yardımın sadece manevi yönde etki ve destek mahiyetinde olması muhtemeldir.

Mustafa Kemal Paşa Milli Mücadele'nin devam ettiği yıllarda Irak'ta bulunan milliyetçi grupların liderleri ve önde gelen dini liderlerle irtibat halinde olmuş, Kербela şeyhi Milli Mücadeleye desteklerini bildiren mektuplar ve Paşa'ya hediyeler göndermiştir. Burada ki dini grupları harekete geçirmek için Ahmed Senusi'nin nüfuzundan da

yararlanılmış aynı zamanda 1. Dünya Savaşında Osmanlıya bağlılık gösteren Uceymi Paşa'da Milli Mücadeleye bağlılığını göstermek için Anadolu'ya gelmiştir (Hülagü, 2008: 90). Mustafa Kemal Paşa Arap Milliyetçilerini Suriye İtilafnâmesi sonrasında Irak'ta kurulan manda yönetimine karşı kıskırtmıştır ki bu da bahsedilen ayaklanma hareketine destekte bulunulduğunu gösterir niteliktedir.

1.5. Hicaz ve Yemenle İlişkiler

Milli Mücadele yıllarında Türkiye ile Hicaz arasında sürekli bir ilişki olduğunu görmemiz mümkündür. Mustafa Kemal Paşa Hicaz emiri Şerif Hüseyin ile irtibat halinde olmuş ayrıca İngiliz hükümeti ile irtibatını ve ilişkisini kesmesi durumunda Şerif Hüseyin'i halife olarak tanıyacağını vadetmiştir (Hülagü, 2008: 92). Mustafa Kemal Paşa, Şerif Hüseyin'in kendisi ile olan irtibat ve ilişkilerde dostluk ve samimiyet taşıyıp taşımadığını açıkça anlamak için Şerif'in İngilizler ve diğer İtilaf Devletlerine karşı tutumunu şeffaf bir şekilde ortaya koymasını talep etmiş fakat Şerif Hüseyin bu konuda tereddüt etmiştir. Zira kendisinin halife olarak tanınıp tanınmayacağı hususunda kuşkulu bir tavır sergilemiştir (Hülagü, 2008: 92). Daha önce İngilizlerin desteğiyle Osmanlıya isyan eden Şerif Hüseyin ile irtibata geçilmesi, Araplara İngiltere'nin onlara verdiği sözü tutmadığını hatırlatarak onları İngiltere'ye karşı kıskırtıp İngilizlerin bölgede tutunmasını ve Anadolu'da zor duruma düşmelerini sağlamak amaçlı olduğunu söylemek mümkündür. Buradan da hareketle Mustafa Kemal Paşa, Kurtuluş Savaşını kazanma yolunda Müslüman ülkelerin desteğini elde etmek için İslamcılık politikasını yerinde uygulamış, hem de İtilaf devletlerini farklı bölgelerde özellikle sömürge yolları gibi stratejik noktalarda baskı altına almak için bu politikayı yürüterek onları köşeye sıkıştırmak ve emperyalist emellerine sekte vurmak istemiştir.

Yemende ise İmam Yahya, Milli mücadeleye olan desteğini açıklamış, Ankara ile ortak askeri bir bildiri yayınlamışlardır. Ayrıca İmam Yahya Ankara'ya meclise temsilciler göndermiş ve Milli Mücadeleye destek vermiştir (Hülagü, 2008: 92). Buradan da Mustafa Kemal Paşa'nın siyaseti Arap dünyası üzerindeki etkili siyaseti bir kez daha kendini göstermektedir. İmam Yahya'nın ılımlı yaklaşımı, Mustafa Kemal Paşa'nın bu politikası ile daha güçlenmiş ve milli mücadeleye desteğini açıklamıştır.

2. MİLLİ MÜCADELEDE İSLAMCILIK POLİTİKASI DOĞRULTUSUNDA ASYA'DA HİNDİSTAN, AFGANİSTAN İLE İLİŞKİLER VE FAALİYETLER

Arap dünyasında olduğu gibi Mustafa Kemal Paşa Asya Müslümanları ile de yakın temas ve ilişki içerisinde olmuştur. Burada özellikle Hindistan, Afganistan ve Rusya'da ki Türkler ile olan ilişkiler ve İslamcılık politikasının buralardaki etkileri üzerinde durulmuştur. Bu bölümde Kurtuluş Savaşına maddi ve manevi destek veren bu ülkelerin faaliyetlerine kısaca da olsa yer verilmiştir.

2.1. Hindistan

Daha önce de ifade edildiği gibi Türkiye ile Hindistan ilişkileri oldukça eskiye dayanmaktadır (Malkoç, 2016: 113). Hindistanlı Müslümanlar, Hindistan Hilafet Hareketi çatısı altında Milli Mücadeleye maddi destek ve yardımda bulunmuşlar Milli Mücadelenin başarıya ulaşmasını İslam âleminin bir zaferi ve kurtuluş vesilesi olarak görmüşlerdir. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasını 'da büyük bir sevinçle karşılamışlardır (Özcan, 1198: 84). Londra'da Hindistan'ın önde gelen isimleri İngiliz hükümetine bir muhtıra vererek İstanbul'un işgalini protesto etmişler ayrıca Türkiye'nin menfaatlerinin gözetilip İstanbul'un da mutlaka Türklerde kalması gerektiğini bildirmişlerdir (Keskin, 1991: 52).

Daha öncede Trablusgarp savaşı, Balkan savaşları gibi savaşlarda maddi ve manevi olarak Türkiye'yi destekleyen Seyit Emir Ali, bu muhtıranın yazarıdır ve Türkiye'ye karşı girişilen bu savaşların haksız olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca Hindistan Milli Kongresi düzenlenmiş burada İttihad-ı İslam adı altındaki oturumlarda İngilizlerin Türkiye'nin toprak bütünlüğüne zarar verecek politikalarından kaçınması gerektiğini söyleyerek Osmanlı halifesine olan bağlılıklarını ortaya koyan görüş ve nutuklarda bulunmuşlardır (Keskin, 1991: 55-56). Zira Hintli Müslümanlar Halife sıfatının takınan şerif Hüseyin'i tanımamışlardır. Hindistan Hilafet Komitesi İngiltere üzerinde siyasi baskılar kurmaya çalışmışlar ve Milli Mücadeleye destek olma konusunda diğer Müslümanları teşvik etmeye çalışmıştır (Keskin, 1991: 71-72). Hindistan'ın önde gelen isimlerinden Ağa Han, Müslüman olmamasına rağmen Ghandi ve onun yanındaki direnişçi Hintlilerle irtibat kurarak desteklerini sağlamıştır.

Yine önde gelen isimlerden Muhammed Ali Türkiye'ye gelerek Milli Mücadele liderleriyle görüşmüş ve mücadele hakkında bilgi alarak

yakından ilgilenmiştir. Mustafa Kemal Paşa ile görüşmesinde Paşa ondan Hindistan'da propaganda faaliyeti yürütmesini istemiş ve aralarında haberleşmeler Hindistan'a döndüğünde de devam etmiştir. Hindistan Hilafet Komitesi Mustafa Kemal Paşa ile sürekli irtibat halinde olmuş, Avrupa'da Türkiye lehine ziyaretler gerçekleştirmişlerdir (Hülagü, 2008: 81-82).

Mustafa Kemal Paşa, bir yanda askeri yöntemlerle Kurutuluş Savaşını kazanmaya çalışırken diğer yandan da Hindistan gibi İngiltere açısından özel bir stratejik bölgede propaganda faaliyetleri ile destek kazanmak ve İngiliz otoritesini sarsarak zor duruma düşürmeyi amaçlayan bir siyaset yürütmüştür. Adı geçen Hindistanlı önemli şahsiyetlerin diplomatik faaliyetleri ile dünyaya milli mücadelenin haklılığını duyurmak için kamuoyu oluşturulması amaçlanmıştır. Hilafet komitesinin kararları ile de Müslüman toplumların desteğinin alınması hedeflenmiştir.

2.2. Afganistan

Kurtuluş Savaşı yıllarında Afganistan'ın başında Amanullah Han bulunmaktaydı. Amanullah Han'da tıpkı Atatürk gibi yenilikçi ve ilerlemeci bir düşünce yapısına sahip olması yanı sıra Türkiye'nin kurtuluş mücadelesini ve ihtiyaç duyduğu yenilikleri kendilerine benzetmesi onun Mustafa Kemal ile dostluk kurmasında etkili olmuştur (Yılmaz, 2010: 161).

Daha önce de ifade edilen 1921 yılında Moskova'da Türk Afgan Dostluk Anlaşmasının imza edilmesiyle (Yılmaz, 2010: 161), Mustafa Kemal Paşa ortak düşman olan emperyalist İngiltere'ye karşı birlik olma tavsiyesinde bulunmuştur (Umar, 2010: 458). Hatta Mustafa Kemal Paşa, Afganistan'a askeri bir heyet yollayıp bu heyetin Afganlara bağlı gibi görünüp Türkiye'nin menfaatlerine çalışmak üzere Afganistan'da kendilerini benimseterek bu doğrultuda bir siyasi parti kurmalarını hatta iktidara getirecek kadar güçlenmelerini istediği iddia edilmektedir (Umar, 2010: 458).

Sultan Ahmet Han Anadolu'da Adana, Mersin gibi şehirleri ziyaret etmişlerdir. Moskova Anlaşması sonrası mecliste gizli bir oturum düzenlenmiş ve Mehmet Muhtar Bey mecliste konuşma yaparak, Doğuda İslam aleminin emperyalistlere karşı birlik oluşturduğunu ve bunda da İslamcılık düşüncesinin etkisinin büyük olduğunu ifade etmiştir (Hülagü, 2008: 87). M. Kemal doğuda Afganistan'ın güçlü bir orduya sahip olmasını önemsemiş bunun Milli Mücadele açısından da

olumlu sonuçlar doğuracağını ve İngilizler için engelleyici bir faktör olacağını ifade etmiştir (Özlu, 2012: 33). Görüldüğü Mustafa Kemal Paşa'nın İslam dünyasına yönelik izlediği siyaset Doğu'da emperyalizme karşı bir blok meydana getirmiştir. Bununla tıpkı Hindistan'da olduğu gibi özellikle İngiltere'yi stratejik baskıya almak istemiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Osmanlı Devleti'ni sürüklendiği yıkılıştan kurtarmak amacıyla ortaya atılan fikir akımlarından İslamcılık düşüncesinin, Mustafa Kemal Paşa tarafından yerinde ve zamanında nasıl uygulandığı, yöneldiği coğrafyayı da dikkate alarak, Kurtuluş Savaşını başarıya ulaştırmak ve stratejik olarak emperyalist ülkelere karşı yürüttüğü askeri mücadelesi yanında diplomatik ve siyasi olarak da görülmektedir. Gerek diplomatik ve siyasi girişimler, kamuoyu oluşturma çabaları gerekse de propaganda faaliyetleri ile işgalci ülkeleri cephede olduğu gibi stratejik olan başka coğrafyalarda da zaafa uğratarak mücadeleyi başarıya ulaştırmak için dahice bir faaliyet yürütmüştür. Bu politika Müslüman bir coğrafya olmasının yanında Anadolu'ya sınır olan ve işgalcilerin için önemli stratejik bir hareket ve ikmal alanı olan Ortadoğu'da ağırlık kazanmıştır. Bu politika ile Ortadoğu Müslümanları, işgalci emperyalist ülkelere karşı direniş ve ayaklanma faaliyetlerinde bulunarak bu devletlerin bölgede tutunmalarını engelleyecek, hareket alanlarını kısıtlayacak ve ikmallerine sekte vuracaktır. Böylece Anadolu'nun işgali zorlaşacak ve zor durumda kalan düşmanların yurttan atılması kolaylaşacaktır. Çalışmada bahsedilen diğer Müslüman coğrafyalara da benzer şekilde bağımsızlık mücadelesi noktasında örnek olunması yanında, emperyalist devletlerin en önemli sömürgeleri olan bu bölgelerde çıkan bir ayaklanma hareketi, düşmanı zor durumda bırakacak ve o bölgeye odaklanarak yurttan atılmalarını sağlayacaktır.

Mustafa Kemal Paşa mevcut şartlar ve siyaset dahilinde, diplomatik ve politik olarak İslam dünyasının gücünden maddi ve manevi yönde kurtuluş savaşının başarısı için yararlanmış aynı zamanda bu Müslüman toplumlara da istiklal konusunda örnek olmuştur. Anadolu'da cephede verilen mücadeleyi, bu etkili politika ile destekleyerek milli mücadeleyi başarıya ulaştırdığı gibi 1. Dünya savaşı sonrası bölgenin durumunun şekillenmesine de etki etmiştir.

Mustafa Kemal Paşa'nın öncülüğünde Milli Mücadele'nin Müslüman toplumlara bağımsızlık yolunda örnek olması konusunun araştırılması gelecek çalışmalar için önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Azamat, N. (2009). Senusi Ahmed Şerif. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (Cilt. 36, 527-529). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dahiliye Nezareti, Şifre Kalemi, nr. 47/98, 2 Muharrem 1333 ile Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, nr. 48/173, 9 Ramazan 1333, Meclis-i Vükela, nr. 239/104 ve 195/21.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Meclis-i Vükela, nr. 239/104, 19 Nisan 1331.
- Borak, S. (1998). *Atatürk'ün Resmi Yayınlara Girmemiş Söylev Demeç Yazışma ve Söyleşileri*. İstanbul: Kaynak Yayınları İstanbul.
- Doğan, T. (2006). Sadabat Paktı Işığında Atatürk'ün Ortadoğu Politikasının Değerlendirilmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Kayseri.
- Erdal, İ. (2012). Atatürk Dönemi (1923-1938) Türk-İran İlişkileri ve Sadabad Paktı. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi* 34, 77-88.
- Hatipoğlu, S. (2015). Milli Mücadelede Suriye İtilafnamesi. *Milli Mücadelede Güney Bölgesi Sempozyumu 25-27 Aralık 2013, Gaziantep*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Hülagü, M. (2008). *İngiliz Gizli Belgelerine Göre Milli Mücadelede İslamcılık ve Turancılık İslam Birliği ve Mustafa Kemal*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Hülagü, M. (1999). Milli Mücadele Dönemi Türkiye-İslam Ülkeleri Münasebetleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 15(45), 901-938.
- Kasalak, K. (2007). Irak'ta Manda Yönetiminin Kurulması ve Atatürk Dönemi Türkiye-İrak İlişkileri. *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi* 5(9), 187-201.
- Kavas, A. (2009). Senusiyye Tarikatı. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (Cilt. 36, 536-538). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Keskin, M. (1991). *Hindistan Müslümanlarının Milli Mücadele'de Türkiye'ye Yardımları*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Malkoç, E. (2016). 20. Yüzyılın İkinci Yarısında Türkiye ile Hindistan'ın Siyasi İlişkileri. *Avrasya İncelemeleri Dergisi* 5(1), 109-145.
- Mutlu, C. (2019). Yeni Belgeler Işığında Türk Milli Mücadelesinde Şeyh Senusi. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 88, 55-82.

Özcan, A. (1998). Osmanlı-Hindistan Münasebetleri. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (Cilt. 18, 101-108). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları.

Özlu, H. (2012). Türk Afgan Dostluk ve İş Birliği Anlaşması Kapsamında Atatürk Dönemi Türkiye-Afganistan İlişkilerine Bakış. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi* 8, 31-46.

Sarınay, Y. (2000). Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası-Makaleler. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 16(48), 675-918.

The New York Times, Published: 1 August 1919.

Umar, Ö. O. (2010). Milli Mücadele Dönemi Atatürk'ün Ortadoğu Politikası. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20(1), 443-470.

Yeşilbursa, B. K. Atatürk Dönemi Türkiye'nin Ortadoğu Politikası ve Misak-ı Milli. Erişim adresi: <https://www.academia.edu> Erişim Tarihi: 09.12.2019.

Yılmaz, A. (2010). Amanullah Han'ın Islahatları ve Atatürk. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21, 155-165.

Yılmaz, M. (2015). Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası (1919-1938). *Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi* 1, 2-28.

EKLER

The New York Times, Published: 1 Ağustos 1919 tarihli gazete haberi.

**TURKS IN ASIA MINOR
AIDED BY PERSIANS**
**Unstable Political Situation in
Constantinople Causes Un-
easiness in Paris.**

PARIS, July 29 (Associated Press.)— There is uneasiness in Peace Conference circles over the situation in Asiatic Turkey, where six divisions of troops under Kemal Pasha, who calls himself dictator of national defense, are threatening an attack upon the allied forces.

The warlike Turkish forces are concentrated chiefly about Erzeroum and in the neighborhood of Trebizond. A sort of Turkish political assembly, representing various districts, is gathered at Erzeroum.

The unsteadiness of the political situation in Constantinople also is causing apprehension, lest there be a general political collapse which would result in anarchy throughout Turkey. Unconfirmed rumors are reaching Paris that Persians are lending aid to Kemal Pasha in an effort to prevent Mussulmans being replaced by Christians.

The New York Times

Published: August 1, 1919
Copyright © The New York Times